

УНИВЕРЗИТЕТ У ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ЗБОРНИК РАДОВА
„ИЗАЗОВИ ПРАВНОМ СИСТЕМУ“
Том II

COLLECTION OF PAPERS
“Challenges to the legal system “
Vol. II

IX Научни скуп поводом Дана Правног факултета
одржан је у организацији
Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву,
и суорганизацији
Међународног савеза правника, Москва,
Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу, Београд, и
Института за криминолошка и социолошка истраживања, Београд,
24. октобра 2020. год. на Палама

Скуп је класификован и категорисан као
Међународни научни скуп прве категорије

УДК 34(082)

ISBN 978-99938-57-62-4

Источно Сарајево, 2021. год.

Доц. др Тамара Бурђић-Милошевић

Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

НАСЛЕДНОПРАВНА ДЕЈСТВА УГОВОРА У НАСЛЕДНОМ ПРАВУ

Располагање за случај смрти у српском праву изједначава се са завештајним располагањем. Ово поистовећивање последица је традиционално укорењеног схватања да се последња воља може манифестовати једино у форми завештања као једностране, личне, опозиве изјаве воље која није условљена вољом других лица. Отуда је у српском праву завештање једини правни посао који може бити основ позивања на наслеђе. У другим правним системима, првенствено германске правне традиције, поред завештања као инструмента вољног наслеђивања, заступљен је и уговор о наслеђивању као најјачи основ наслеђивања, али и други видови уговорног уређења наследноправних последица смрти неког лица (уговор о будућем наследству/легату, уговор о антиципираном одрицању од наслеђа у различитим модалитетима). Позитивно наследно право РС не допушта наследноправне уговоре као инструменте планирања наслеђивања, али уређује поједине уговоре који опредељују правни положај наследника, због чега су од посебног значаја за наследно право – као што су уговор о доживотном издржавању и уговор о уступању и расподели имовине за живота. У раду се настоји утврдити наследноправно дејство ових уговора (интензитет и домаћај) и самим тим оправданост њиховог традиционалног уређења наследноправном регулативом. Коначно, у компарацији ових уговора као допуштених инструмената имовинскоправног располагања у српском праву са наследноправним уговорима савремених правних система, настоји се утврдити гранична линија у домену наследноправних дејстава ових института.

Кључне речи: Уговори у наследном праву; Наследноправни уговори; Уговор о наслеђивању; Уговор о уступању и расподели имовине за живота; Уговор о доживотном издржавању; Наследноправна дејства уговора.

1. УВОД

Поједини аутори под правим наследноправним уговорима подразумевају оне уговоре који имају непосредни утицај на правни положај наследника и представљају самосталан основ позивања на наслеђе (као што је уговор о наслеђивању).¹ У наследноправне уговоре сврставају се и уговори о будућем наследству или легату (тзв. позитивни уговори о будућем наследству), као и уговори о одрицању од будућег наследства (тзв. негативни уговори о будућем наследству).² У ову категорију уговора традиционално се сврстава и уговор о садржини завештања, који нема практични значај, јер је забрањен у континенталним правима, док енглеско право допушта врсту тзв. завештајних уговора, која по правној природи подсећа на уговор о садржини завештања.³

Поједини теоретичари са „наследноправним уговорима“ изједначавају „уговоре у наследном праву“, истичући притом да се са овим појмовима ипак не могу изједначити „уговори са наследноправним дејством“.⁴ Овакво становиште је упитно, с обзиром на то да је наследноправно дејство управо главни критеријум квалификовања једног уговора као „наследноправног уговора“, а потом и као „уговора наследног права“ – генусног појма за све уговоре од значаја за наследно право. Дакле, под уговорима наследног права подразумевају се „двострани правни послови који имају директан или индиректан утицај на расподелу заоставштине и правни положај наследника“.⁵

Када је реч о српском праву, наследноправни уговори нису допуштени ни у једном виду.⁶ Забрана уговора о наслеђивању произлази посредно из правила нашег наследноправног уређења да се наследно право стиче или на темељу закона или завештања. Изричито нормирање забране закључења уговора о наслеђивању, тј. санкционисање ништавошћу предвиђено је чл. 179. Закона о наслеђивању РС.⁷ Законом о наслеђивању прокламована је забрана и осталих наследноправних уговора: уговора о будућем наследству или легату,⁸ уговора о

¹ В. Hrvarin, „Nasljednopravni ugovori“, *Novo nasljednopravno uređenje* (J. Crnić, Dika, M., i dr.), Zagreb 2003, 123.

² С. Марковић, *Наследно право*, Београд 1981, 354.

³ N. Stojanović, „Nasljednopravni ugovori u budućoj kodifikaciji građanskog prava“, *Građanska kodifikacija (Civil Codification)*, Niš 2003, 375.

⁴ В. Ivančić, А. Perkušić, „(Ne)dopušteni nasljednopravni ugovori и ugovori naslednog prava i paranasljedni ugovori u hrvatskom pravu“, *Pravni vjesnik* 1-2/2006, 105 fn. 7.

⁵ Вид. Д. Ђурђевић, *Институције наследног права*, Београд 2009, 240.

⁶ С. Марковић, 354.

⁷ Закон о наслеђивању Републике Србије – ЗОН, *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2003 – одлука УРС и 6/2015.

⁸ Чл. 180 ЗОН.

садржини тестамент⁹ и уговора о одрицању од будућег наследства.¹⁰ С обзиром на ову чињеницу, за установу наслеђивања од посебног значаја су поједини уговори наследног права који су у српском праву заступљени, а то су: уговор о доживотном издржавању и уговор о уступању и расподели имовине за живота.

2. НАСЛЕДНОПРАВНА ДЕЈСТВА УГОВОРА О УСТУПАЊУ И РАСПОДЕЛИ ИМОВИНЕ ЗА ЖИВОТА

Уговор о уступању и расподели имовине за живота у српском праву традиционално се регулишу Законом о наслеђивању, што указује на постојање наследноправног значаја овог уговора који правда овакву законодавну технику. У питању је уговор којим се предак (уступилац) обавезује да својим потомцима (примаоцима), који ће бити позвани да га по закону наследе, бесплатно уступи своју имовину коју поседује у тренутку закључења уговора.¹¹ Из саме дефиниције произлази и практични значај овог уговора који се огледа у заживотном уређењу имовинских односа између потомака, кроз уступање и расподелу преткове имовине између њих, осигуравајући на тај начин њихову материјалну сигурност, и истовремено, спречавајући евентуалне, будуће спорове у погледу расподеле заоставштине након смрти претка.¹² Дакле, већ из самог мотива и каузе овог правног посла наслућује се његов наследноправни значај.¹³

За настанак овог правног посла неопходно је да буду испуњене опште претпоставке за закључење једног класичног облигационог уговора (пословна способност, сагласност воља, предмет, кауза), као и посебне које се тичу садржаја, форме, а нарочито *субјеката* који могу да га закључе.¹⁴ Правна дејства овог уговора произлазе како из његових облигационоправних елемената, тако и наследноправних, тако да се наследноправно дејство овог уговора надовезује на облигационоправно.¹⁵

Наследноправно дејство уговора о уступању и расподели имовине за живота везује се за тренутак делације уступиоца, и превасходно се огледа у томе што имовина која је обухваћена уговором не улази

⁹ Чл. 181 ЗОН.

¹⁰ Чл. 218 ЗОН.

¹¹ Д. Ђурђевић, 243. Вид. и Н. Стојановић, „Уговор о уступању и расподели имовине за живота“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу* 51/2008, 26; С. Марковић, 356.

¹² С. Марковић, 356; Д. Ђурђевић, 243–244; N. Gavella, *Nasljedno pravo*, Zagreb 2008, 425, fn.12.

¹³ N. Gavella, 425

¹⁴ *Ibid.*, 427.

¹⁵ N. Gavella, 428.

у заоставштину уступиоца, тако да се не узима у обзир приликом израчунавања њене обрачунске вредности и из ње се не могу намирити нужни наследници.¹⁶

Осим тога, наследноправни аспект уговора о уступању и расподели имовине за живота огледа се у ограниченом кругу субјеката између којих може бити закључен. У положају уговорних страна могу се наћи искључиво крвни сродници по правој линији који би се према правилима интестатског наслеђивања могли узајамно наслеђивати.¹⁷ То значи да се у својству уступиоца може појавити једино предак (по правилу отац, мајка, баба, деда), а у својству примаоца уступиоचेви директни потомци (под којим се подразумевају како биолошки потомци, тако и усвојеници и њихови потомци).¹⁸ Супружник уступиоца такође може бити у положају примаоца, али његова сагласност није претпоставка пуноважности овог уговора, док сагласност свих потомака уступиоца (који би га наследили по закону) има конститутивни значај за његов настанак. Уколико би изостала сагласност свих потомака уступиоца који ће бити његови законски наследници, нестала би и наследноправна компонента овог уговора која опредељује његов наследноправни значај, и уједно представља тачку дистинкције у односу на уговор о поклону (као класичан, добротин, облигационоправни уговор).

Квалификовање сагласности потомака као битног елемента овог уговора наглашава намеру законодавца да се превасходно заштите наследноправни интереси уступиоцевих потомака.¹⁹ Наиме, како се предметна имовина изузима из заоставштине уступиоца и смањује наследни део његових наследника, у изостанку ове претпоставке пуноважности уговора, наследноправни интереси уступиоцевих потомака били би оштећени.²⁰ Наиме, потомци уступиоца дошли би у неправедну ситуацију да буду лишени дела уступиоцеве имовине обухваћене уговором о уступању и расподели имовине за живота, који би им по редовном току ствари припао на име наследног дела, у тренутку делације уступиоца. У том смислу, може се поћи од претпоставке и да ће имовина која је обухваћена уговором представљати део заоставштине уступиоца као будућег оставиоца.²¹ На тим теоријским основама, овај уговор може се посматрати као врста антиципираног

¹⁶ Вид. Н. Суботић-Константиновић, „Уговор о уступању и расподели имовине за живота“, *Енциклопедија имовинског права и удруженог рада*, Београд 1978, 585; N. Gavella, 429.

¹⁷ Н. Стојановић, *Наследно право*, Центар за публикације Правног факултета, Ниш 2011, 362.

¹⁸ Н. Суботић-Константиновић, 585.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ О. Антић, З. Балиновац, *Коментар закона о наслеђивању*, Београд 1996, 480.

²¹ *Ibid.*, 478.

наслеђивања.²² Оно што је извесно јесте да предмет уговора о уступању и расподели имовине за живота је заправо одрицање од евентуалног будућег наследног права, односно права на истицање наследноправних захтева саговорача уступиоца у погледу имовине којом се уговором располаже, па се у овом сегменту испољавају елементи антиципираног одрицања од наслеђа.²³

Конечно, димензију антиципираног наслеђивања потврђује и законска формулација да се као услов пуноважности уговора предвиђа сагласност „свих уступиочевих потомака који ће (подвучао аутор) по закону бити позвани да га наследе“. Тумачењем ове одредбе закључује се да се релевантност круга потомака који треба да се сагласе са уговором, одређује према тренутку делације уступиоца, а не тренутку његовог закључења. Неспорно је да се околности спрам којих се закључује уговор цене спрам тренутка његовог закључења и да уговором могу бити обухваћени само они уступиочеве потомци који постоје у том тренутку. Међутим, од тренутка закључења уговора до делације уступиоца околности се могу значајно променити (неки од потенцијалних наследника могу накнадно изгубити наследничко својство, а неки га пак накнадно стећи).²⁴ Због тога се пуноважност овог уговора цени према стању ствари у тренутку уступиоцеве делације, када је потребно да постоји сагласност свих уступиочевих потомака који су *in concreto* постали наследници. Уколико услов у погледу сагласности потомака није испуњен у тренутку делације, уговор о уступању и расподели имовине за живота се трансформише у уговор о поклону.²⁵

Због свих поменутих специфичности, уговор о уступању и расподели имовине за живота највише подсећа на италијански споразум *pactio de familia* који представља *inter vivos* правни посао којим власник предузећа-предак уступа породично предузеће (у целини или делимично) једном или више потомака.²⁶ Суштинска разлика између ових уговора огледа се у предмету располагања, који је код *pactio de familia* уже по-

²² Т. Ђурђић-Милошевић, *Ограничење слободе завештајних располагања* – докторска дисертација, Крагујевац 2018, 345.

²³ Б. Благојевић, *Наследно право у Југославији*, Београд 1983, 308.

²⁴ Уступиочеве наследници се из перспективе постајања уступиочевим наследницима и давања сагласности на уговор могу поделити у три групе: 1) Они који су били потнецијални наследници уступиоца у тренутку закључења уговора, и то својство задржали до тренутка делације уступиоца; 2) Они који су били уступиочеве наследници према стању ствари у тренутку закључења уговора, али су то својство накнадно изгубили (нпр. непсоосбни или неодстојни за наслеђивање); 3) Они који у тренутку закључења уговора нису били уступиочеве потомци, али су постојали у тренутку делације и сагласили се са уговором. (О. Антић, З. Балиновац, 481).

²⁵ *Ibid.*, 480.

²⁶ Чл. 768-bis. Италијанског грађанског законика.

стављен, али и у чињеници да је за настанак овог уговора неопходна сагласност свих нужних наследника претка (власника предузећа) који би били позвани на наслеђе у тренутку закључења уговора.²⁷

У правној теорији је такође спорна правна природа овог уговора, с обзиром на то да он садржи и облигационоправне и наследноправне елементе. Иако се овај уговор подводи под забрану закључења уговора о наслеђивању, о уговорном наслеђивању не може бити речи, јер је у питању правни посао за живота, тако да је у теорији спорна правна природа овог уговора, баш као и уговора о уступању и расподелу имовине за живота.²⁸ Оно што је извесно, као и код уговора о уступању и расподелу имовине за живота јесте да се њиме располаже одређеном имовином (породичним предузећем), уз одрицање законских наследника од права да се након смрти преносиоца оспоравају бестеретна располагања учињена овим уговором.

Уговор о уступању и расподелу имовине за живота прозводи и облигационоправне ефекте. Под облигационоправним дејством подразумева се, по правилу, бесплатно уступање имовинских добара уступиоца његовим потомцима, чиме се приближава уговору у поклону.²⁹ Кључна разлика у односу на уговор о поклону је ограничен круг лица за које је овај уговор резервисан: за претка, на једној страни и потомке (евентуално и брачног друга) на другој, који морају имати пословну способност.

Иако се у теорији уговор о уступању и расподелу имовине за живота посматра превасходно као доборочин правни посао, напомиње се и могућност његовог закључења као теретног правног посла, уколико на страни потомака буду уговорени терети (нпр. доживотно издржавање, доживотна рента).³⁰ Оваква његова квалификација као теретног правног посла у правној доктрини је предмет расправа, али оно што је неспорно јесте да се у погледу уговарања терета такође огледа облигационоправни карактер овог уговора. Он долази до изражаја и када се сауговарачи уступиоца обавезу да испуне одређене обавезе уступиоца (нпр. преузимање уступиоцевог дуга).³¹ За уступиоцеве сауговараче настаје и обавеза одговорности једних према другима за материјалне и правне недостатке ствари која се уступа, попут одговорности санаследника у наследничкој заједници, чиме се облигационоправни и наследноправни аспект овог уговора преплићу.³²

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Н. Крстић, Т. Ђурђић-Милошевић, „Тачке разграничења између уговора о уступању и расподелу имовине за живота и *patto di famiglia*“, *Правна ријеч* 59/2019, 281–299.

²⁹ N. Gavella, 425; Н. Суботић-Константиновић, 585.

³⁰ С. Сворцан, *Коментар Закона о наслеђивању*, Крагујевац 2004, 410;

³¹ N. Gavella, 429.

³² *Ibid.*

3. НАСЛЕДНОПРАВНА ДЕЈСТВА УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ

Уговор о доживотном издржавању традиционално се у српском праву сврстава у уговоре наследног права и уређује Законом о наслеђивању, а исту правну традицију следи и Нацрт грађанског законика РС где је овај уговор регулисан у оквиру наследноправне материје, као и уговор о уступању и расподели имовине за живота.³³ Оваква законодавна пракса је упитна, с обзиром на то да су основна правна обележја уговора о доживотном издржавању облигационоправног карактера.³⁴

Од настанка уговора о доживотном издржавању па до данас, правна природа овог уговора је спорна, због специфичних својстава која га карактеришу. У правној теорији заступљено је становиште да он представља једну врсту уговора на срећу, с обзиром на његов алеаторан карактер.³⁵ Други аутори сматрају да се оваква квалификација не може прихватити.³⁶ Док код уговора на срећу уговорно давање и једне и друге стране зависи од какве неизвесне чињенице, оно што је неизвесно код уговора о доживотном издржавању је наступање чињенице смрти примаоца издржавања за коју се везује пренос права на стварима која су предмет уговора.³⁷ Наиме, обавезе и даваоца и примаоца издржавања су прецизиране уговором, само су висина и обим даваоачеве обавезе неизвесни због неизвесности дужине живота примаоца, што чини неизвесним и однос узајамних престација.³⁸ Због тога неки аутори заступају становиште да уговор о доживотном издржавању није прави алеаторни уговор, већ правни посао са елементима алеаторности.³⁹

Истицање наследноправног значаја уговора о доживотном издржавању условљено је чињеницом да се у својој правној генези овај уговор преплитао са уговором о наслеђивању (када је један био допуштен други није, и обратно).⁴⁰ Разграничење између ових уговора нарочито

³³ Чл. 2074-2985 Нацрта Грађанског законика РС.

³⁴ О. Јелчић, „Ugovor o doživotnom izdržavanju”, *Novo nasljednopravno uređenje* (Ј. Срнић, Дика, М., i dr.), Zagreb 2003, 95.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ К. Месаровић, „Правни карактер уговора о доживотном издржавању“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине* 2/1960, 15.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ Вид. Д. Ђурђевић, 251.

³⁹ Н. Суботић-Константиновић, *Уговор о доживотном издржавању*, Београд 1968, 159–161. Поједини аутори истичу да је уговор о доживотном издржавању једнострано алеаторан, јер постоји неизвесност само за даваоца издржавања, В. Ђорђевић, „Уговор о доживотном издржавању“, *Уговор о доживотном издржавању*, Ниш 1997, VII.

⁴⁰ Т. Ђурђић-Милошевић, „Уговор о доживотном издржавању као супститут уговора о наслеђивању“, *Усклађивање правног система Србије са стандардима ЕУ*, Крагујевац 2016, 329.

тешко је било направити узимајући у обзир првобитну дефиницију уговора о доживотном издржавању из 1955. године, која је предвиђала да се „давалац издржавања обавезује да доживотно издржава примаоца издржавања, који је дужан да за пружену услугу остави у наслеђе даваоцу издржавања своју имовину или њен део“.⁴¹ Овако дефинисан уговор о доживотном издржавању тешко је било разграничити од уговора о наслеђивању са којим је често поистовећиван, а који је као такав био ништав према слову закона. Исти карактер имали су и уговори којима је уз обећање наследства после смрти уговорена заједница живота и заједница имања, или да ће једна уговарач чувати и пазити другог, имање му обрађивати и после смрти га сахранити.⁴²

Проблем је произлазио из непрецизно дефинисане каузе овог правног посла: да ли се она састоји у доживотном издржавању примаоца од стране даваоца издржавања уз накнаду, или пак располагању имовином за случај смрти у корист наследника? Да би се отклониле ове недоумице и проблеми у тумачењу, законописци су посебно подвукли у самом законском тексту, у дефиницији самог уговора, да се он не може сматрати уговором о наслеђивању, већ да је реч о уговору о отуђењу уз накнаду свих непокретних ствари које припадају примаоцу издржавања у време закључења уговора, или одређеног дела тих ствари, чија је предаја даваоцу издржавања одложена до смрти примаоца издржавања.⁴³ Отуда је и у теорији био заузет став да овај уговор треба посматрати као обичан теретан правни посао, што он уствари и јесте, а не уговор о наслеђивању.⁴⁴

Разграничењу уговора о доживотном издржавању од уговора о наслеђивању нарочито је допринео важећи Закон о наслеђивању из 1995. године којим уговор о доживотном прецизније дефинисан, у складу са функцијом коју има у наследном праву.⁴⁵ Међутим, и кроз прецизнију регулативу овог института проблем одређивања његове правне природе није био отклоњен, првенствено, због везивања појединих правних дејстава уговора о доживотном издржавању за чињеницу смрти примаоца издржавања. Отуда се и његов наследноправни значај може најбоље сагледати у компарацији са уговором о наслеђивању.

⁴¹ Чл. 122 Закона о наслеђивању ФНРЈ, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 20/1955.

⁴² А., Silajdžić, *Nasljedno pravo*, Сарајево 1964, 227.

⁴³ Чл. 122 ст. 1 Закона о наслеђивању ФНРЈ.

⁴⁴ К. Месаровић, 15.

⁴⁵ Уговор о доживотном издржавању дефинише се као „уговор којим се давалац издржавања обавезује да издржава другу уговорну страну као примаоца издржавања (или треће лице) до краја његовог живота, да о њему брине и после смрти га сахрани, а друга уговорна страна се обавезује да на име накнаде за дато издржавање пренесе на даваоца својину на одређеним стварима или друго имовинско право, с тим да је пренос односно стицање ових права одложено до момента смрти примаоца“ (чл.194 ЗОН).

Наиме, тренутак смрти примаоца издржавања нема конститутивни значај код уговора о доживотном издржавању, за разлику од уговора о наслеђивању код којег смрт уговорног оставиоца код уговора о наслеђивању има конститутивни значај за његов настанак и представља каузу овог правног посла.⁴⁶ У том смислу, уговор о наслеђивању представља правни посао *mortis causa* чије се наследноправно дејство огледа у томе што уговор везује уговорног оставиоца, те га он не може једнострано изменити, нити опозвати неким новим располагањем *mortis causa*. Управо у овом везујућем карактеру уговорних располагања за случај смрти огледа се специфичност (сврха) уговора о наслеђивању као правног института.⁴⁷ Кроз везујући карактер уговора о наслеђивању настоји се заштитити уговорни наследник, односно лице које стиче корист по основу уговора, јер било које располагање за случај смрти којим се угрожава право наследника из уговора о наслеђивању неважеће је (како претходно тестаментарно располагање, тако и накнадно).⁴⁸ Истовремено, уговор о наслеђивању не угрожава уговорну слободу оставиоца, јер он може слободно располагати имовином *inter vivos*.⁴⁹

У правним системима у којима је допуштен, уговор о наслеђивању представља најјачи основ позивања на наслеђе. Уговорни наследник као универзални сукцесор ступа у права и обавезе уговорног оставиоца као правног претходника, те су интереси поверилаца уговорног оставиоца заштићени. Права нужних наследника код овог уговорног располагања остају заштићена, што се истиче као његово значајно обележје и тачка разграничења у односу на уговор о доживотном издржавању.

С друге стране, кауза уговора о доживотном издржавању је обезбеђење доживотног издржавања уз накнаду, а не наслеђивање имовине.⁵⁰ У питању је *inter vivos* правни посао који производи облигационоправно дејство од тренутка закључења, док се за тренутак смрти примаоца издржавања везује стварноправно дејство овог уговора.⁵¹ То значи да давалац издржавања тренутком делације стиче имовинска права на добрима којима се уговором располаже, али да чињеница смрти даваоца не представља каузу овог правног посла, већ представља комбиновани

⁴⁶ Т. Ђурђић-Милошевић, „Уговор о наслеђивању и други правни послови“, *Правни живот* 10/2014, 513–526.

⁴⁷ D. Leipold, *Erbrecht-Grundzüge mit Fallen und Kontrollfragen*, Tübingen 2002, 178.

⁴⁸ Н. Врох, *Grundprinzipien Erbrecht*, Köln-Berlin-München 2004, 97.

⁴⁹ Т. Милошевић-Ђурђић, (2018), 358.

⁵⁰ О. Јелчић, 96.

⁵¹ О. Станковић, В. Водинелић, *Увод у грађанско право*, Београд 1995, 166; види Н. Стојановић, (2011), 380.

рок за који се везује стварноправно дејство овог уговора.⁵² Притом, уговор о доживотном издржавању представља *iustus titulus* за стицање права којима се располаже, док *modus acquirendi* изостаје.⁵³

За разлику од уговора о наслеђивању који је основ универзалне сукцесије, уговор о доживотном издржавању је основ сингуларне сукцесије.⁵⁴ Дакле, давалац издржавања није примаочев наследник,⁵⁵ већ сингуларни сукцесор који не одговара за дугове примаоца издржавања, осим уколико није другачије уговорено, када опет може одговорати једино за постојеће, не и будуће дугове, као што је случај код уговора о наслеђивању.⁵⁶ У том смислу, интереси повериоца примаоца издржавања могу бити изиграни ако целокупна примаочева имовина буде обухваћена уговором о доживотном издржавању.

Предмет располагања уговора о доживотном издржавању могу бити само ствари и права која постоје у тренутку закључења уговора. Дакле, не могу бити предмет располагања будуће ствари и права која ће се у тренутку смрти примаоца издржавања затећи у његовој заоставштини, чиме је јасно разграничен од уговора о наслеђивању којим се располаже заоставштином или њеним делом. Имовина која је предмет овог уговора индивидуализира се и јасно назначавaju права која се преносе, и као таква не улазе у обрачунску вредност заоставштине и из ње се не могу намирити нужни наследници, већ по сили закона у тренутку смрти примаоца издржавања прелазе на даваоца, тако да њихова укњижба има само декларативни карактер. Управо ово његово својство истиче се као значајно са аспекта наследноправних дејстава овог уговора, јер он посредно утиче на правни положај наследника, али је ипак недовољно убедљиво за његово сврставање у уговоре наследног права.⁵⁷

4. ЗАКЉУЧАК

Како у српском праву наследноправни уговори нису допуштени, питање наследноправних дејстава уговора о уступању и расподели имовине за живота и уговора о доживотном издржавању добија на зна-

⁵² Са истим одложним дејством у погледу преноса ствари и права са преносиоца на стицаоца могу бити закључени и други уговори (поклон, доживотна рента, купопродаја), који се ипак не стврставају у уговоре од значаја за наследно право, С. Пауновић, „Уговор о доживотном издржавању (нека запажања, недоумице и примедбе праксе)“, *Правна пракса* 1/2009, 28.

⁵³ Т. Ђурђић-Милошевић, (2016), 330.

⁵⁴ О. Јелчић, 95.

⁵⁵ Д. Ђурђевић, 260.

⁵⁶ Б. Благојевић, 313.

⁵⁷ Н. Стојановић, (2011), 381.

чају. Ови уговори се морају посматрати кроз призму њиховог субсидирајућег дејства у односу на наследноправне уговоре, кроз које се може једино и сагледати њихов наследноправни значај и оправданост норма рања Законом о наслеђивању.

Оно што је извесно јесте да уговор о уступању и расподели имовине за живота производи наследноправно дејство и посредно опредељује наследноправни положај наследника, приближавајући се у том сегменту наследноправним уговорима. По својој правној природи он би могао да се окарактерише двојачко, у зависности од угла посматрања. Најпре би се могао дефинисати као вид уговорног наслеђивања, уколико се посматра из позиције потомака који су стекли одређену имовину по основу овог уговора, а за коју се претпоставља да би ушли у састав заоставштине уступиоца као будућег оставиоца. Уколико би се посматрао из перспективе оних потомака који су се сагласили са уговором, а нису добили никакву имовинску корист по овом основу, или је она мање вредности од њиховог конкретног удела као законских наследника уступиоца, уговор би се могао квалификовати као уговор о антиципираном одрицању од наслеђа. У том случају, потомци уступиоца се одричу права на истицање наследноправних захтева у погледу имовине која је обухваћена уговором.

Наследноправни значај уговора о уступању и расподели имовине за живота се такође одражава кроз круг лица чија је сагласност неопходна за његов пуноважни настанак. То су потомци који би били позвани на наслеђе као законски наследници у тренутку смрти претка као уступиоца, чија се релевантност опредељује према тренутку смрти уступиоца.

Ова својства уговора о уступању и расподели имовине за живота, као примарно облигационоправног уговора са посредним наследноправним дејством правдају његово сврставање у Закон о наслеђивању. Међутим, то се не би могло рећи и за уговор о доживотном издржавању. Неспорно је да уговор о доживотном издржавању карактеришу одређене специфичности због саме каузе која условљава и његову специфичну правну природу и да се одређена правна дејства (пре свега, стварноправна) везују за тренутак делације уступиоца. У питању је *inter vivos* правни посао код којег смрт примаоца издржавања не представља каузу тог стицања. Кауза овог правног посла је обезбеђење издржавања примаоца од стране даваоца издржавања, а смрт примаоца је само комбиновани рок до чијег испуњења (протока) се пренос права својине одлаже. Због занемарљивог утицаја овог уговора на правни положај наследника, који је готово изједначен са осталим облигационим уговорима, сматрамо да овај уговор не би требало да остане у оквири ма наследноправне регулативе.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Антић, О. Балиновац, З., *Коментар закона о наслеђивању*, Београд 1996.
2. Благојевић, Б., *Наследно право у Југославији*, Београд 1983.
3. Врох, Н., *Grundprinzipien Erbrecht*, Köln-Berlin-München 2004.
4. Ђорђевић, В., „Уговор о доживотном издржавању“, *Уговор о доживотном издржавању*, Ниш 1997.
5. Ђурђевић, Д., *Институције наследног права*, Београд 2009.
6. Ђурђић-Милошевић, Т., „Уговор о доживотном издржавању као супститут уговора о наслеђивању“, *Усклађивање правног система Србије са стандардима ЕУ*, Крагујевац 2016.
7. Ђурђић-Милошевић, Т., „Уговор о наслеђивању и други правни послови“, *Правни живот* 10/2014.
8. Ђурђић-Милошевић, Т., *Ограничење слободе завештајних располагања* – докторска дисертација, Крагујевац 2018.
9. Gavella, N., *Nasljedno pravo*, Zagreb 2008.
10. Hrvatin, B., „Nasljednopravni ugovori“, *Novo nasljednopravno uređenje* (J. Crnić, Dika, M., i dr.), Zagreb 2003,
11. Ivančić, B. Perkušić, A., „(Ne)dopušteni nasljednopravni ugovori ii ugovori naslednog prava i paranasljedni ugovori u hrvatskom pravu“, *Pravni vjesnik* 1-2/2006.
12. Jelčić, O., „Ugovor o doživotnom izdržavanju“, *Novo nasljednopravno uređenje* (J. Crnić, Dika, M., i dr.), Zagreb 2003.
13. Kreč, M., Pavić, Đ., *Komentar Zakona o nasleđivanju (sa sudskom praksom)*, Zagreb 1964.
14. Крстић, Н., Ђурђић-Милошевић, Т., „Тачке разграничења између уговора о уступању и расподели имовине за живота и *patto di famiglia*“, *Правна ријеч* 59/2019.
15. Leipold, D., *Erbrecht-Grundzüge mit Fallen und Kontrollfragen*, Tübingen 2002.
16. Марковић, С., *Наследно право*, Београд 1981.
17. Месаровић, К., „Правни карактер уговора о доживотном издржавању“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине* 2/1960.
18. Пауновић, С., „Уговор о доживотном издржавању (нека запажања, недоумице и примедбе праксе)“, *Правна пракса* 1/2009.
19. Сворцан, С., *Коментар Закона о наслеђивању*, Крагујевац 2004.
20. Silajdžić, A., *Nasljedno pravo*, Sarajevo 1964.
21. Станковић, О., Водинелић, В., *Увод у грађанско право*, Београд 1995.
22. Стојановић, Н., „Уговор о уступању и расподели имовине за живота“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу* 51/2008.
23. Стојановић, Н., *Наследно право*, Ниш 2011.

24. Стојановић, Н., „Наследноправни уговори у будућој кодификацији грађанског права“, *Грађанска кодификација (Civil Codification)*, Ниш 2003.
25. Суботић-Константиновић, Н., *Уговор о доживотном издржавању*, Београд 1968.
26. Суботић-Константиновић, Н., „Уговор о уступању и расподели имовине за живота“, *Енциклопедија имовинског права и удруженог рада*, Београд 1978.

Assistant Professor Tamara Đurđić-Milošević, LL.D.

Faculty of Law, University of Kragujevac

INHERITANCE-RELATED EFFECTS OF CONTRACTS IN INHERITANCE LAW

Summary

Disposition in contemplation of death is equated in Serbian law with testamentary disposition. This identification is a consequence of the traditionally ingrained understanding that the last will can be manifested only in the form of a last will as a one-sided, personal, revocable statement of will that is not conditioned by the will of other persons. Hence, in Serbian law, a will is the only legal transaction that can serve as grounds for claiming inheritance. In other legal systems, primarily German legal tradition, in addition to bequest as an instrument of voluntary inheritance, there is contract of inheritance as the strongest basis for inheritance, but there are also other types of contract-governed inheritance-related consequences of death of a person (contract on future inheritance / legacy, contract on anticipated renunciation of inheritance in different modalities). Positive inheritance law of the Republic of Serbia does not allow for inheritance contracts as instruments of inheritance planning, but governs certain agreements that determine the legal status of heirs, which is why they are of special importance for inheritance law - such as lifelong support agreements and contract on assignment and distribution of property for life. In this paper, author tries to determine the inheritance-related effects of these contracts (their intensity and scope) and thus find the justification for the fact that these contracts are traditionally governed by the inheritance laws. Finally, by comparing these agreements as permissible instruments of property disposal in Serbian law with inheritance agreements of modern legal systems, an attempt is made to determine the boundary line in the domain of inheritance-related effects of these institutes.

Key words: *Contracts in inheritance law; Succession agreements; Inheritance contract; Contract on assignment and distribution of property for life; Lifelong support agreement; Inheritance-related effects of the contract.*